

OLIV TA'LIMDA O'QITISHNING INNOVATSION USULLAR VA ULAR YORDAMIDA AN'ANAVIY USULLARNI TAKOMILLASHTIRISH

Murodullayev Baxtiyor To'lqin o'g'li¹, Haqnazarova Dilobar Olimjon qizi²

¹Tashkent International University of Education

²Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektni rivojlantirish ilmiy-tadqiqot instituti

E-mail: bmurodullayev1114@gmail.com, t437@tiue.uz

Annotatsiya. O'qitishning an'anaviy metodologiyasi eskirgan bo'lib, o'qituvchilar va talabalarning malakasini oshirishning eng yaxshi usullarini aniqlash kerak. Bardoshli va mehnatga layoqatli ko'nikmalarni rivojlantirish maqsadida pedagogikani faktlarga asoslangan an'anaviy ma'ruzadan interfaol o'qitishga o'zgartirish zarurati mavjud. Ushbu muammoni hal qilish uchun o'qitish va o'qitishda innovatsiyalar muhim ahamiyatga ega. Maqolada aytib o'tilganidek, turli xil usullar va strategiyalarni qabul qilish istalgan natijaga erishishga yordam beradi. Ushbu maqolada mamlakatimiz oliy o'quv yurtlarida joriy etilayotgan o'qitishning innovatsion usullari tasvirlangan.

Kalit so'zlar: *innovatsion o'qitish usullari, oliy o'quv yurtlari, an'anaviy o'qitish.*

INNOVATIVE METHODS OF TEACHING IN HIGHER EDUCATION AND IMPROVING TRADITIONAL METHODS WITH THEM

Murodullaev Bakhtiyor To'lqin o'g'li¹, Khaknazarova Dilobar Olimjon qizi²

¹Tashkent International University of Education

²Research Institute for the Development of Digital Technologies and Artificial Intelligence

E-mail: bmurodullayev1114@gmail.com, t437@tiue.uz

Abstract. The traditional teaching methodology is outdated, and it is necessary to determine the best ways to improve the skills of teachers and students. In order to develop durable and able-bodied skills, there is a need to change pedagogy from a traditional lecture based on facts to an interactive teaching. To solve this problem, innovation is important in teaching and training. As mentioned in the article, the adoption of various methods and strategies will help to achieve the desired result. This article describes innovative methods of teaching, which are being introduced in higher educational institutions of our country.

Keywords: *innovative teaching methods, higher education institutions, traditional teaching.*

Kirish

Ta'lim malakali ishchi kuchini rivojlantirishda universallik muhim rol o'ynaydi. Ta'lim har qanday jamiyatning o'sishi va rivojlanishi uchun juda muhimdir. U bilim, ko'nikmalar beradi va qadriyatlarini singdiradi va texnologik innovatsiyalar va iqtisodiy rivojlanishni boshqaradigan va o'rnatadigan inson kapitalini shakllantirish uchun javobgardir. 21-asrda axborot va bilim insoniyatning o'sishi va omon qolishi uchun juda muhim va hayotiy hissa sifatida ajralib turadi. Ta'lim nafaqat ijtimoiy taraqqiyotga erishish vositasi, balki uning bilim va tadqiqot g'ildiraklari bilan harakatlanadigan axborot davrida taraqqiyotning dvigatelidir. Sifatli ta'lim - bu o'quvchilarning tasavvurlarini va ularning bilimlarini real dunyo muammolariga qo'llash yo'llarini o'zgartiradi. An'anaviy o'qitish usullarini baholash uchun ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'qitish samaradorligi texnikasi qo'llanilgan, agar o'qitish an'anaviy ma'ruza usulida bo'lsa, ko'pchilik talabalar dars mazmunini o'zlashtirmasligi aniqlandi. Darslik ma'ruza usulida o'qitilayotganda ko'pchilik talabalar kurs mazmunini kutilgan darajada o'zlashtirmasligi ma'lum bo'ldi. Demak, o'qitishning mavjud usullarini

takomillashtirish va yangi innovatsion usullar bilan o'qitish kun talabiga aylandi. O'qitish jarayonidagi kamchiliklarni aniqlash va innovatsion o'qitish metodikasini joriy etish zaruriyati yuzaga keldi. Butun dunyo bo'ylab ta'lim xodimlari mavjud ta'lim usullarini yangilash va takomillashtirish, shuningdek, yangi o'qitish uslublari bilan tajriba o'tkazish tarafdori. O'qituvchilar tomonidan innovatsion o'qitish usullaridan foydalanish turli xil o'quvchilarning faoliyatini yaxshilashga yordam beradi [4]. Hayotning har bir jabhasi, ya'ni ish, texnologiya, madaniy turmush tarzi va atrof-muhitdagi o'zgarishlarning eksponensial sur'ati talabalardan yangi ko'nikma va bilimlarni talab qiladi.

Garchi ma'ruza o'qish, davom etayotgan qarshiliklar, tanqidlar va uni bostirish va uni yanada samaraliroq usullar va protseduralar bilan almashtirish niyatlariga qaramay, akademik ta'limning dominant shakli bo'lib qolmoqda. Bir qator oliy ta'lim muassasalarida o'qitish metodikasini joriy etish va o'zgartirishlar kiritish bo'yicha ishlar olib borildi, bu borada ko'plab tadqiqotlar olib borildi. [1] tadqiqotda, o'qituvchi-talaba interfaol usuli o'qituvchiga yo'naltirilgan yondashuvdan ko'ra eng samarali o'qitish usuli ekanligini tekshirdi. Ushbu tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, to'g'ridan-to'g'ri o'qitish bilimlarni uzatishda samarali, ammo chuqurroq tushunish, muammolarni hal qilish va ijodkorlik uchun yetarli emas. Innovatsion o'qitishning asosiy yo'nalishi har bir talabanning o'rganish va hayotda muvaffaqiyat qozonish qobiliyatiga ega ekanligiga ishonchga asoslanadi. [5] da ta'kidlanishicha, innovatsion o'qitish usullari ko'proq tajriba beradi va talabalarga ish bilan bog'liq muammolarni hal qilishga yordam beradi. O'qituvchi har bir o'quvchini ijodiy va innovatsion o'qitish usullaridan foydalangan holda yanada sayqallanishi mumkin bo'lgan o'ziga xos shaxsiy xususiyatlarga ega deb bilishi kerak. Ta'lim jarayonidan xabardor bo'lish o'qituvchilarga o'quvchilar duch keladigan muammolarni aniqlashda juda foydali ta'lim va ta'limning innovatsion uslublarini rivojlantirishning asosiy sababi shundaki, sinfning barcha o'quvchilari shunchaki tinglash o'rniga sinfda qatnashishi va o'zaro munosabatda bo'lishidir. Shunda bilimlarning maksimal miqdori barcha talabalar tomonidan minimal vaqt va kuch bilan o'zlashtiriladi.

Innovatsion o'qitish

Bir qator oliy ta'lim muassasalarida o'qitish metodikasini joriy etish va o'zgartirishlar kiritish bo'yicha ishlar olib borildi, bu borada ko'plab tadqiqotlar olib borildi. Barchamizga ma'lumki, ta'lim ijtimoiy o'zgarishlar va jamiyatning barcha shaxslarini yuksaltirishning samarali vositasidir. Biroq, ta'lim sifatini faqat mazmuni qiziqarli qilish, shuningdek, o'quvchilarni rag'batlantirish uchun innovatsion o'qitish amaliyotini qo'llash orqali oshirish mumkin. Innovatsion ta'lim talabalar uchun boy ta'lim tajribasini va professor-o'qituvchilar uchun foydali o'qitish tajribasini yaratish uchun texnologiyani o'qitish usullarini o'z ichiga oladi[3]. Globallashuv kuchayishi bilan o'qituvchilardan texnologik o'zgarishlarga moslashish qobiliyati va murakkab muammolarni hal qilish uchun yangi ehtiyojlarni qondirish talab qilinadi. Ushbu muammoni hal qilish uchun o'qitish va o'qitishning faol usullari talab qilinadi, bu talabalarga kurs mazmunini tushunishga yordam beradigan nazariya va amaliy qo'llash o'rtasidagi aloqani o'rnatishga alohida e'tibor beradi. Ushbu faol usullardan foydalangan holda, talabalar yechim jarayonida texnik va texnik bo'lmagan ko'nikmalarni talab qiladigan turli xil tashqi va ichki o'zgaruvchilar bilan loyiha stsenariylarini baholashlari kerak. Shunday qilib, faol usullardan foydalanish asosiy tushunchalarni tushunishni yaxshilaydi, chuqur va ijodiy o'rganishni rag'batlantiradi, jamoada ishlash va muloqot qobiliyatlarini rivojlantiradi.

O'qitishning muhim innovatsion usullari

Multimedia vositalarini qo'llash. Hozirgi raqamli davrda multimedia aloqaning eng kuchli usuli hisoblanadi. Ko'pgina o'qituvchilar o'quvchilarni o'qitish uchun matn, tasvir, audio va video kabi turli xil raqamli media turlaridan samarali foydalanmoqdalar va bu bilimlarni uzatishda juda samarali yondashuv deb topildi. An'anaviy ta'lim yondashuvlari talabalarga o'rgatilgan narsalar va ish beruvchi tomonidan talab qilinadigan narsalar o'rtasidagi

nomuvofiqlikka olib keldi. Talabalarning ijodiy va tahliliy muammolarni hal qilish qobiliyatini oshirish uchun ko'plab oliy o'quv yurtlarida muammoli ta'lim qabul qilingan. Muammoli ta'lim multimedia vositalari bilan yaxshi qo'llab-quvvatlanadi, o'quv muhitiga samarali ta'sir qiladi. Multimedia texnologiyasi o'qituvchiga yanada mazmunli ifodalashga yordam beradi [2]. Kurs materialining taqdimotlari talabga muvofiq multimedia vositalari yordamida tayyorlanadi va audio-vizual taqdimot talabalar mazmunini tushunib oladigan va taqdim etilayotgan tarkibga e'tibor qaratishga va ma'lumotni uzoqroq vaqt xotirasida saqlashga undaydi.

Rol o'ynash - bu talabalarga tarkibni darhol qo'llash imkonini beradigan kuchli vositadir, chunki ular siyosatni shakllantirish va resurslarni optimal taqsimlash bo'yicha qaror qabul qilishlari kerak bo'lgan qaror qabul qiluvchi rolga qo'yiladi. Ushbu uslub talabalarni jalb qilish va o'z tengdoshlari bilan o'zaro muloqot qilish imkonini beradigan ajoyib vosita bo'lib, ular o'zlarining muayyan rovida ularga berilgan vazifani bajarishga harakat qilishadi. O'quv maqsadlariga o'qitishning rolli o'yin texnikasi orqali yaxshiroq erishish mumkin, chunki talabalar tarkibni yaxshiroq tushunadilar. Bu jamoaviy ish va talabalar o'rtasida hamkorlikni yaxshilashga olib keladi. O'qitish va o'rganishning rolli o'ynash texnikasi orqali ko'plab sinf muammolarini hal qilish va shaxslararo munosabatlarni yaxshilash mumkin. Rol o'ynash - bu murakkab tabiatni soddalashtirilgan tarzda o'qitishning ajoyib usuli. Rol o'ynash talabalarga akademiklarni shaxsiy ishtiroki orqali o'rganishga yordam beradi. Ko'pgina o'qituvchilar sinfdagi shaxslararo muammolarni hal qilishda yordam berish va sinfda inson munosabatlari ko'nikmalarini o'rgatish uchun rol o'ynashdan samarali foydalanganlar. Adabiyot, hozirgi va tarixiy voqealarni rolli o'yinlarda voqealarni drammatizatsiya qilish orqali samarali tushuntirish mumkin. Rol o'ynash ko'plab universitetlar tomonidan o'rganishni rag'batlantirish va talabalar, professor-o'qituvchilar va ma'muriy organlar o'rtasida yaxshiroq tushunishni yaratish uchun ishlatilgan. Ijtimoiy olimlar milliy va xalqaro muammolarni taqdim etish uchun kollej va institutlarda rol o'ynash shakllaridan foydalanganlar.

O'qitish usuli sifatida rolli o'yinning asosiy afzalligi uning faoligidir. Ishtirokchilar xulq-atvorning nazariy muammolari bo'yicha munozaralar bilan bir qatorda rol o'ynashning muqobil yondashuvlari va xatti-harakatlarning yangi usullari haqida ham muhokama qilishadi. Shunday qilib, ta'limning o'zini kuchaytiradigan o'rganishda faol ishtirok etish uchun stress mavjud. Sinfda rol o'ynash orqali printsipni bilish va shu bilimga amal qilish o'rtasida zaruriy aloqa o'rnatiladi. Axborotning shunchaki qo'shilishi sinfdagi shaxslararo muammolarni hal qilmaydi va yangi ijtimoiy munosabatlarga o'rgatadi: shaxslararo muammolar faqat o'quvchilar yoki o'qituvchilar o'zlarini boshqacha tuta boshlaganlarida hal qilinadi. Shunday qilib, rol o'ynashni sinfdagi ta'lim va ijtimoiy xulq-atvorni ilmiy takomillashtirishga qaratilgan ta'lim jarayonidagi bir usul sifatida ko'rish mumkin. Bunday protsedura o'rganish haqiqiy hayot tajribasi orqali bo'lishi kerakligini nazarda tutadi. Sinf xonasida g'oyalar harakatga, nazariya esa amaliyotga aylanadi. U muammolarni aniqlash, tajriba va tahlil qilish va xulosalar chiqarish uchun laboratoriyaga aylanishi mumkin.

Qaytarilgan sinf xonasi. An'anaviy sinfda yoki o'quv muhitida o'rganish didaktik o'qitish usuliga qaratilgan. O'qituvchi sinfnings old tomonida turib ma'ruza o'qiydi, so'ngra uyda topshiriqlar va muammolarni yechish mashqlari bajariladi. Qaytarilgan sinfda voqealar tartibi "o'zgartiriladi". O'quv materiallari va o'quv mazmuni sinf sessiyasidan oldin onlayn ma'ruzalar, videolar yoki o'qishlar orqali taqdim etiladi, ularga talaba o'z tezligida kirishi va ko'rib chiqishi mumkin. Keyin sinf mashg'ulotlari o'qituvchining rahbarligi ostida muammolarni hal qilish, vaziyatga asoslangan stsenariylar yoki interfaol muhokamalar orqali bilimlarni interaktiv qo'llash orqali yanada faol o'quv jarayonlariga bag'ishlangan. An'anaviy ta'lim bilan, talabalar uy vazifasini bajarayotganda yoki sinfda o'rganganlarini qo'llashda odatda uyda bo'ladi. Agar ularda savol bo'lsa, o'qituvchi yordam bera olmaydi. Taqqoslash uchun, teskari ta'lim muhitida, talabalar yangi bilim va tushunchalarni qo'llashda, o'qituvchi yoki professional o'qituvchi savollarga javob berish uchun hozir bo'ladi, chunki bu ish sinfda amalga oshiriladi. O'zgartirilgan sinfnings ikkinchi afzalligi shundaki, talabalar ma'ruza materiallarini o'z tezligida

ko'rib chiqishlari va ma'ruza qismlarini kerak bo'lganda ko'p marta ko'rib chiqishlari va takrorlashlari mumkin. Shuningdek, u dars qoldirgan talabalarga ma'ruza mazmunini ko'rishga imkon beradi.

Faol ta'lim. Faol ta'limda har bir talabaning faol ishtiroki, hissasi va e'tibori zarur, chunki faol o'qitish o'qituvchiga emas, balki talabaga qaratilgan bo'lib, u ma'ruza tinglashdan ko'ra ko'proq narsani talab qiladi. Faol ta'lim jarayonida talabalar o'zlarining fikrlash va ijodiy qobiliyatlarini oshiradilar, ba'zi bir loyiha ustida ishlayotganda, talaba bajarilayotgan ish haqida o'ylashi va bajarilayotgan ishning maqsadi haqida o'ylashi mumkin. Talabalar ta'lim mazmuni bilan faol fikrlashga yordam beradigan har qanday usulda o'zaro aloqada bo'lganda, faol o'rganishga erishiladi, bu ularni mazmunni transkripsiya qilishdan ko'ra, ularni material haqida o'ylashga undaydi. Foydalanish mumkin bo'lgan ko'plab faol o'rganish usullari mavjud. Oddiy shaklda, faol o'rganish allaqachon ishlab chiqilgan ma'ruzalar bilan birlashtirilishi mumkin. Shuning uchun undan hatto katta ma'ruza xonalarida ham foydalanish mumkin. Bu ularning o'qiganlarini, yozganlarini, o'ylaganlarini va o'rganganlarini tahlil qilish yondashuvidir. Kurs bilan bog'liq va sinf xonasida bajariladigan har qanday harakat, shunchaki tomosha qilish, tinglash va eslatma olishdan tashqari, faol o'rganishdir. Optimal natijalarga erishish uchun talabalar o'quv jarayonini mustaqil ravishda rejalashtirishlari va tayyorlashlari, o'zlarini o'rganishga jalb qilishlari, o'quv faoliyatini tartibga solishlari, nazorat qilishlari va saqlab qolishlari kerak.

Xulosa

So'nggi yigirma yil ichida oliy ta'lim pedagogikasi juda ko'p o'zgarishlarga duch keldi. O'qitishning an'anaviy usullari hali ham ko'plab institutlar tomonidan qo'llanilayotgan bo'lsada, ko'plab institutlar o'qitish va o'qitishning innovatsion yondashuvlarini qo'llagan. Innovatsiya va ijodkorlik o'rganishning mohiyati ekanligini anglab yetgach, o'qituvchilar ham ta'limning yangi usullarini qo'llashga moyil. Ko'pgina tadqiqotchilar ta'lim va ta'limning innovatsion usullarini qo'llash o'quvchilarning o'z faoliyatini sezilarli darajada oshirdi, degan xulosaga keldi, shuningdek, bir qator muassasalar ma'lumotlariga ko'ra, sinfda davomat ham yaxshilangan. Talabalar va o'qituvchilarning o'qitishning innovatsion usullari haqidagi fikr-mulohazalari juda quvonarli. Innovatsiyalar uzluksiz jarayon bo'lib, professor-o'qituvchilar ijodkorlikni rivojlantirish va odamlarning imkoniyatlarini kengaytirish va mamlakatimiz inson taraqqiyoti indeksiga erishish uchun ta'lim sifatini oshirish uchun innovatsion usullarni qo'llamoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ganyaupfu, E.M. (2013). Teaching Methods and Students' Academic Performance. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*,2(9),29-35.Retrieved from [http://www.ijhssi.org/papers/v2\(9\)/Version-2/E0292029035.pdf](http://www.ijhssi.org/papers/v2(9)/Version-2/E0292029035.pdf)
2. Jayashree, R. (2017). A Study on Innovative Teaching Learning Methods for Undergraduate Students. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*,6(11), 32-34. Retrieved from [http://www.ijhssi.org/papers/v6\(11\)/Version-2/E0611023234.pdf](http://www.ijhssi.org/papers/v6(11)/Version-2/E0611023234.pdf)
3. Khairnar, C.M. (2015). Advance Pedagogy: Innovative Methods of Teaching and Learning. *International Journal of Information and Education Technology*,5(11),869-872. DOI: 10.7763/IJIET.2015.V5.629
4. Naz, F.,& Murad, H.S.(2017). Innovative Teaching Has a Positive Impact on the Performance of Diverse Students. *SAGE Open* . <https://doi.org/10.1177/2158244017734022>